

MODALITĂȚI DE COMUNICARE NONVERBALĂ

*Alena Stoica, ceramist, artist plastic, meșter popular, Chișinău
dr. ing. Daniel Apostol, șef secție CFR Iași*

1. Introducere

Ce este comunicarea nonverbală? Putem găsi o definiție exactă a ei? Din păcate nu putem vorbi doar de o singură definiție a ei. Comunicarea unor mesaje, fără a utiliza cuvinte, prin limbajul trupului, care este în general format din trei componente: mimică (expresia feței), privirea și gestică, poate fi o definiție, și aceasta când vorbim la timpul prezent, despre interacțiunea a două sau mai multe persoane. Cea mai mare parte a informației o transmitem, voluntar sau involuntar, prin felul în care ne comportăm atunci când vorbim, când încercăm să transmitem o informație verbal, prin cuvinte. Sunt situații când vorbim una și ne comportăm tocmai invers. Cercetarea modului de interacțiune nonverbală ne poate face să înțelegem mai bine relațiile cu persoanele cu care venim în contact. De o importanță deosebită este comunicarea nonverbală în cazul relațiilor de muncă.

Putem vorbi de comunicarea nonverbală, dacă ne referim la timpul trecut sau chiar prezent, și în cazul informațiilor nescrise transmise de oameni prin artă. Când vorbim de pictură, sculptură, olărit, etc., artistul încearcă să ne transmită starea sa, să comunice altfel decât în mod clasic.

2. Comunicarea nonverbală a civilizației Cucuteni - Tripolie

Comunicarea nonverbală se realizează prin intermediul mijloacelor nonverbale: gest, mimica, imagine, etc., și nouă ne rămâne doar să le descifrăm... Prin mreața vremii, generațiile anterioare ne transmit diferite informații, mesaje, care sunt codificate printr-o diversitate de semne reprezentative, simboluri, imagini, diverse urme ale traiului, etc. Toate aceste mesaje comunică, transmit către generațiile următoare informația despre modul de trai de zi cu zi al lor, grijile și retrăirile, visele și speranțele lor.

Circa 5-6 mii de ani în urmă (între 4600~4500 – 2750 î.Hr.) ia naștere una dintre cele mai avansate civilizații europene, numită mai apoi, civilizația Cucuteni - Tripolie. În perioada de maximă expansiune civilizația Cucuteni – Tripolie s-a extins pe o suprafață de 350000 de km², ce cuprinde teritoriul actual al României, Republicii Moldova și Ucrainei. Denumirea oficială a civilizației, “*Cucuteni – Tripolie*”, este primită de comun acord între diferiți savanți și arheologi din toată lumea, după denumirile a două localități, unde pentru prima dată au fost descoperite urmele acestei vechi civilizații: Cucuteni - o localitate de lângă Iași din România, iar Tripolie – o localitate din apropiere de Kiev în Ucraina. Această civilizație a dăinuit o perioadă de circa 2 mii de ani.

În prezent, lumea științifică a ajuns să recunoască civilizația Cucuteni – Tripolie drept prima civilizație a Europei, echivalentă cu societățile Egiptului Antic. Ei au fost

primii care au trăit organizat în așezări mari, compuse din sute sau mii de case, având unu sau două nivele, de obicei, în preajma apelor. Casele erau aranjate în cercuri concentrice. Locuitorii erau păninci ăi cu drepturi egale, se ocupau cu diferite meșteșuguri casnice, agricultura, crescutul animalelor, vânat, pescuit, etc.

Dar, fără îndoială, una dintre cele mai spectaculoase moșteniri culturale ale neoliticului European, care a trezit și trezește un interes științific aparte, prin mii de studii și lucrări de specialitate la nivel mondial, cât și interesul publicului larg, rămâne a fi cultura acestei mari civilizații. Cultura Cucuteni – Tripolie a devenit remarcabilă prin performanțele artistice, în special, în domeniul ceramicii pictate, ce reprezintă una dintre cele mai strălucite realizări ale activității umane din epoca neolitică.

Creațiile artistice ale civilizației Cucuteni-Tripoliei erau dominate de linii repetate, cercuri și spirale. Vasele care erau împodobite în acest mod unic, creau un efect de iluzie optică. La fel erau ornamentate cu compoziții complicate de scene antropomorfe și zoomorfe. Ele sunt încărcate de o simbolistică nemaipomenită. Fiind atrași de frumusețea și splendoarea acestei ceramici și activând, de asemenea, în acest domeniu, la nivel inconștient am început să ne inspirăm din creațiile marilor artiști neolitici. Însă, la un moment dat, ne-am prins, că începem să cșutăm informații cu privire la semnificația mesajelor și simbolisticii codificate.

În pofida timpului a mii ani, această mare civilizație a reușit să ne comunice nonverbal o mulțime de lucruri prin desenele, ornamentele și simbolurile lăsate pe ceramică, prin figurinele și miniaturile de sanctuare din rămășițele locuințelor, etc., care au ajuns și până în zilele de astăzi. Vom încerca să descifrăm unele din semnificațiile simbolisticii de pe vasele ceramicii culturii Cucuteni – Tripolie.

Cel mai răspândit ornament al perioadei timpurii a culturii Cucuteni - Tripolie este spirala și meandrul. Spirala reprezintă timpul în mișcare sau timpul fără de sfârșit, mișcarea în continuu. Meandrul semnifică apa și șerpuirea ei. Un simbol derivat este "S"-ul. Tot legat de aceste simboluri este simbolul șarpelui de casă, care este un prevestitor al ploii, deci le aducea agricultorilor o veste bună. De asemenea, șarpele de casă era reprezentat pe vasele mari în care se păstrau grânele, pentru ocrotire. El era socotit un apărător al bunurilor casnice.

Un alt simbol, des reprezentat pe vasele din ceramică, este ploaia, care are o însemnătate foarte importantă pentru agricultorii neolitici. Ploaia însemna roadă bogată, belșug, deci, continuarea vieții.

Ovalul – un semn simbolic, ce reprezintă fertilitatea. Mai multe linii paralele verticale sub unghi, simbolizează ploaia, care cade din cer și adapă, udă pământul. Simbolul fertilității, intercalându-se cu simboluri ale ploii, semnifică belșug la nesfârșit. Erau niște așteptări și speranțe de la natură pentru un an roditor. Punctele din cadranul superior al compozițiilor de pe vase, reprezintă picăturile de ploaie, iar punctele de pe pământ reprezintă semințele sau viitoarea roadă, totodată asociate cu începutul unei noi vieți. Imaginea pomului reprezintă simbolul pomului vieții.

Reprezentarea simbolistică a păsării redă legătura dintre cer și pământ, de asemenea, se găsesc informații, că reprezintă solul soarelui. Mai găsim reprezentări simbolistice ale păsării între două puncte, ceea ce ar semnifica pasărea în cuibul său împreună cu puișorii, care se egalează cu cuibul părintesc.

Un alt element simbolistic, care este des reprezentat, este cercul, împărțit în patru, sau crucea în cerc. Acest semn, reprezintă simbolul pământului, centrul universului, iar împărțirea în patru reprezintă cele patru colțuri ale lumii, cele patru anotimpuri. Tot același simbol, însă cu niște movilițe în fiecare cadran, reprezintă simbolul pământului, bogăției și al pâinii. Figurinele taurului e un alt concept simbolistic - uneori este reprezentat grafic, ca "W". Reprezintă simbolul puterii, pământului, bărbăției.

Reprezentarea scenelor cu figuri feminine, ce dansează cu mâinile ridicate, ne comunică nonverbal despre ritualurile neolitice de fertilitate. Se presupune, că se alegeau câteva femei pentru a efectua acest dans ritualic de chemare a ploii. Un alt simbol al fertilității, ce reprezintă câmpul însămânțat, este romb, împărțit în patru. Iar în fiecare cadran, este câte un punct, ce semnifică semințele sădite în pământ, viitoarea roadă. Acest simbol adesea este reprezentat pe burta figurinelor feminine, acolo, unde ia naștere o nouă viață. Câmpul este egalat cu femeia: câmpul dă roadă, iar femeia - o nouă viață, și una, și alta continuă viața. De asemenea, este vorba de un mister religios, căci doar femeile cunosc misterul creației.

Fig. 1. Vase cu simboluri cucuteniene.

O altă reprezentare, este o scenă de vânătoare: doi câini, femela și masculul, fugăresc un cerb. Acest fapt, ne-a comunicat nonverbal despre îndeletnicirea acestei civilizații cu vânătoarea, de asemenea, și despre faptul, că domesticiseră câinii. Alt mesaj codificat: câinele femelă, reprezintă continuitatea vieții, iar câinele mascul –

simbolul bărbăției și apărătorul vieții.

Urmele civilizației Cucuteni – Tripolie sunt încărcate de mesaje și comunicări nonverbale, care necesită încă serioase cercetări și descifrări. Este foarte important, de a face cunoscute și copiilor noștri, mesajele stră-stră-strămoșilor noștri, de a cunoaște rădăcinile neamului, de a pune în valoare valorile lui. Nu ne putem dezvolta ca neam și avansa fără a cunoaște și descifra trecutul.

3. Comunicarea nonverbală în relații de muncă dintr-o unitate feroviară

În unitățile feroviare de tracțiune (depouri) din România se efectuează, la locomotive, automotoare și rame electrice, mentenanța preventivă - reviziile periodice, în scopul asigurării funcționării normale a locomotivei / automotorului / ramei electrice, până la următoarea reparație planificată. De asemenea, întru-un depou de

■ 1 ■ 2 ■ 3

1 - comunicare verbală (prin cuvânt, oral sau scris); 2 - comunicare paraverbală (însușiri vocale ce însoțesc cuvântul - caracteristicile vocii); 3 - comunicare nonverbală (mișcare, gesturi, mimică, înfățișare).

Fig. 2. Schema de comunicare între persoane.

adaugă 38% comunicare paraverbală și 55% comunicare nonverbală.

În cadrul unei discuții între angajați, sefi cu subalterni, subalterni între ei, apar situații ce pot fi decodificate corespunzător figurii 3 (orientarea corpului și brațelor). Întrucât la calea ferată vestimentația este în mare parte comună, aspectul acesta se poate neglija, neinfluențând în comunicarea nonverbală.

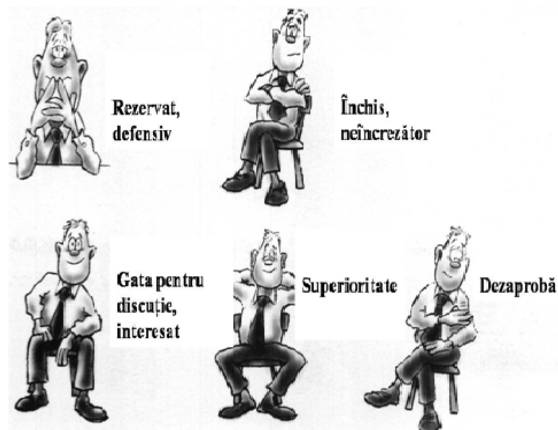
Poziția mâinilor (brațelor) pot trăda anumite stări ce se regăsesc la indivizi (angajați), și anume:

- sinceritatea se observă la un individ care își ține mâinile deschise;
- respingerea este trădată la individ de poziția încrucișată a brațelor;
- starea de neliniște este dată de brațele ținute la spate;
- suspiciunea este dată de atingerea lobului uneia din urechi;
- frustrarea este trădată de masarea cepei;
- starea de tensiune a unui individ se observă atunci când acesta își ține palmele înclăstare;
- nerăbdarea este dată de joaca cu diverse obiecte mici (stilouri, brichete, etc.).

locomotive / automotoare se mai desfășoară și activitate de mentenanță corectivă - reparații accidentale. Acestea sunt lucrări care se efectuează în afara reviziilor periodice și a reparațiilor planificate, ori de câte ori sunt necesare, pentru înlăturarea unor defecte de agregate și subansamble de la locomotivă.

În aceste unități activitatea este desfășurată de oameni, cu diferite pregătiri profesionale și intelectuale, între ei existând relații de muncă. Comunicarea se face verbal, paraverbal și nonverbal. Deși activitatea se desfășoară în conformitate cu regulamente, instrucțiuni, etc., între angajați circulă și informații ce nu țin de acestea, și mare parte din informație se transmite nonverbal.

După studiul făcut de dr. A. Mehrabian, în anii '70, comunicarea verbală reprezintă un procent de doar 7% din comunicare, la care se

Fig. 3. Modalități de comunicare nonverbală trădate de poziția corpului și brațelor

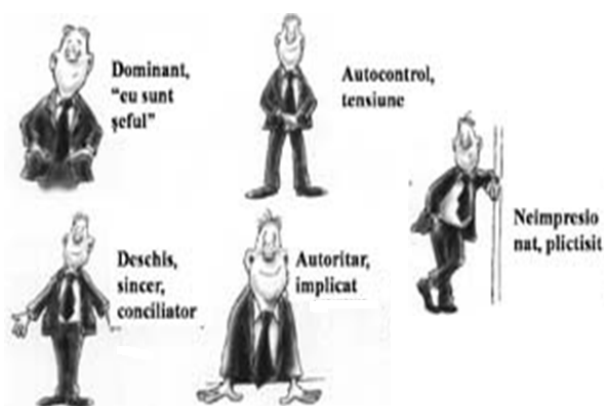

Fig. 4. Modalități de comunicare nonverbală trădate de poziția mâinilor.

În general, datorită responsabilităților mari ale angajaților de la o unitate de tracțiune feroviară, aspectele de mai sus nu sunt de neglijat, ele au implicații în bunul mers al activității de mentenanță preventivă și corectivă.

În figura 4 sunt prezentate alte modalități de comunicare nonverbală a unui salariat:

- poziția șefului dominant, cu mâinile în buzunare, care le știe pe toate;
- poziția angajatului (subalternului), tensionat, ce ascultă sarcinile / reproșurile șefului;
- poziția subalternului care explică sincer tot ce s-a întâmplat;
- poziția subalternului ce nu prea îl interesează problema abordată.

Concluzii

Relațiile dintre oameni sunt complexe și cu implicații profunde. Chiar dacă comunicarea verbală dintre indivizi pare a fi cea mai importantă, cea nonverbală deține ponderea principală. În relații de muncă lucrurile se complică întrucât acestea pot afecta bunul mers al activității unei instituții, angajatorul trebuind să țină cont de acest aspect.

În cazul artiștilor comunicarea nonverbală poate depăși granițele propriului corp fizic, acesta exprimându-și trăirile și sentimentele prin diverse forme. De la civilizația Cucuteni-Tripolie avem diverse figurine ce ne transmit până astăzi mesaje.

Bibliografie

1. **Cosmovici A., Iacob L.** Psihologie școlară. Ed. Collegium Polirom, Iași, 1998.
2. **Hayes N., Orrell S.** Introducere în psihologie. Ed. All Educational, București, 1997.
3. **Kendon A.** Some functions of gaze direction in social interaction. Acta Psychologica 26, 1967.
4. **Pânișoară I. O.** Comunicarea eficientă. Ed. Polirom, Iași, 2008.
5. **Tran V.** Teoria comunicării. București, 2001.
6. <http://psihointegrativa.ro>
7. www.damaideparte.ro